Klub 44

Liga zadaniowa Wydziału Matematyki, Informatyki i Mechaniki, Wydziału Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego i Redakcji „Delty"

Czołówka ligi zadaniowej "Klub 44 F" po uwzględnieniu ocen rozwiązań zadań 31 /WT=1,65/ i 32 /WT=3,31/ z numeru 8/1986

Tomasz Rawlik	- Gliwice	37,84pkt
Dzierżysław Lipniacki	- Lublin	35,00pkt
Aleksander Surma	- Myszków	34,26pkt
Anna Gluza	- Toruń	24,63pkt
Paweł Rogocz	- Legnica	23,63pkt
Jacek Stelmach	- Zabrze	20,80pkt
Piotr Bała	- Toruń	20,14pkt
Robert Repucha	- Gołdap	19,23pkt

Skrót regulaminu

Każdy może nadsyłać rozwiązania zadań z numeru n w terminie do końca miesiąca $n+2$. Szkice rozwiązań zamieszczamy w numerze $n+4$. Można nadsyłać rozwiązania czterech, trzech, dwóch lub jednego zadania (każde na oddzielnej kartce), można to robić co miesiąc lub z dowolnymi przerwami. Rozwiązania zadań z matematyki i z fizyki należy przesyłać w oddzielnych kopertach, umieszczając na kopercie dopisek: **Klub 44 M** lub **Klub 44 F**. Oceniamy zadania w skali od 0 do 1 z dokładnością do 0,1. Ocenę mnożymy przez współczynnik trudności danego zadania: $WT = 4 - 3S/N$, gdzie S oznacza sumę ocen za rozwiązania tego zadania, a N — liczbę osób, które nadesłały rozwiązanie choćby jednego zadania z danego numeru w danej konkurencji (M lub F) — i tyle punktów otrzymuje nadsyłający. Po zgromadzeniu **44** punktów, w dowolnym czasie i w którejkolwiek z dwóch konkurencji (M lub F), zostaje on członkiem **Klubu 44**, a nadwyżka punktów jest zaliczana do ponownego udziału. Trzykrotne członkostwo — to tytuł **Weterana**.
Szczegółowy regulamin został wydrukowany w numerze 1/1987.

Termin nadsyłania rozwiązań: 30 IV 1987

Zadania z fizyki nr 43, 44

Redaguje dr Andrzej NADOLNY

43. Bombę kalorymetryczną napełniono w temperaturze 18°C mieszaniną tlenu i metanu pod ciśnieniem 1 MPa, przy czym ciśnienia cząstkowe obu gazów były jednakowe. Po szczelnym zamknięciu bomby wywołano w niej reakcję spalania metanu. Jakie ciśnienie będzie panowało w bombie po jej ostygnięciu do pierwotnej temperatury?

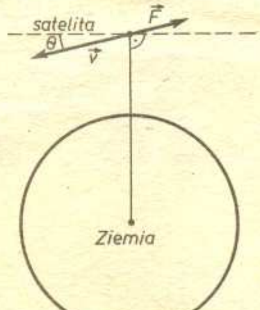

44. Wiadomo, że hamowanie przez górne warstwy atmosfery wpływa na tory sztucznych satelitów powodując ich stopniowe przybliżanie się do powierzchni Ziemi, czemu — paradoksalnie — towarzyszy wzrost prędkości. Przyjmując, że tor satelity ma kształt spirali o stałym kącie pochylenia Θ (rysunek), wykazać, że między składową przyspieszenia w kierunku ruchu $\boldsymbol{a}_r$ a siłą oporów $\boldsymbol{F}$ zachodzi związek $m\boldsymbol{a}_r = -\boldsymbol{F}$ (m — masa satelity). Wyjaśnić pozorną sprzeczność z drugą zasadą dynamiki.

Rozwiązania zadań z fizyki z numeru 10/1986

Przypominamy treść zadań:

35. Na unieruchomionym, poziomym walcu o promieniu R znajduje się jednorodna, prostopadłościenna belka o długości l i grubości h, oparta na walcu w środku swej długości i prostopadła do osi walca. Czy takie położenie belki jest położeniem równowagi trwałej, chwiejnej czy obojętnej? Czy rodzaj równowagi zależy od wymiarów belki, a jeżeli tak, to w jaki sposób? Zakładamy, że między belką a walcem nie ma poślizgu.

36. Jak wygląda świat nadwodny widziany z rybiej perspektywy? Podać rozwartość kąta, pod jakim oko umieszczone na pewnej głębokości pod powierzchnią wody widzi świat nadwodny i opisać ewentualne zniekształcenia obrazu.

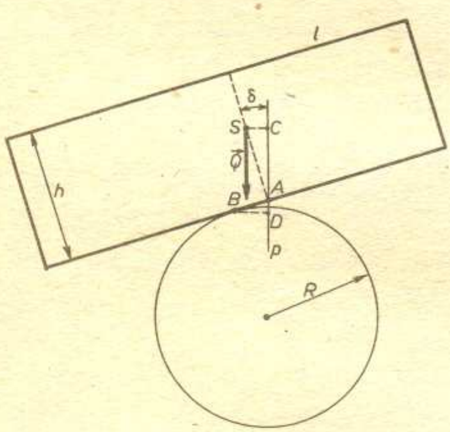

35. Oznaczmy początkowy punkt podparcia belki (na środku podstawy) przez A. Po odchyleniu belki z pierwotnego położenia poziomego o mały kąt δ styka się ona z walcem w punkcie B (rysunek). Wobec braku poślizgu zachodzi $AB = R\delta$. Oznaczając środek ciężkości belki przez S mamy $SA = h/2$. Niechaj p będzie pionową prostą przechodzącą przez punkt A, a C i D — odpowiednio rzutami prostopadłymi punktów S i B na tę prostą. Jak wynika z rysunku (Q oznacza siłę ciężkości belki), rodzaj równowagi zależy od wartości stosunku długości odcinków SC i BD:

$$k = \frac{SC}{BD} = \frac{SA\sin\delta}{BA\cos\delta} = \frac{h}{2R}\,\frac{\operatorname{tg}\delta}{\delta}.$$

Ponieważ dla kątów δ dążących do zera $\operatorname{tg}\delta/\delta$ dąży do jedności, pozostając jednak większe od jedności, równowaga trwała ($k < 1$) zachodzi dla $h < 2R$, natomiast dla $h \geqslant 2R$ mamy $k > 1$ i równowaga jest chwiejna. Jak widać, rozwiązanie nie zależy od długości belki.

36. Jakościowy opis zjawiska wraz z rysunkami zawiera *Mała Delta*. Wartość kąta granicznego $\alpha_{gr} = 48°,5$ oblicza się na podstawie prawa załamania ze wzoru $\sin\alpha_{gr} = \frac{1}{n}$, gdzie n jest współczynnikiem załamania wody. W pobliżu horyzontu dla rosnących kątów padania światła β tej samej odległości kątowej $\Delta\beta$ odpowiadają różne, coraz mniejsze kąty widzenia $\Delta\alpha$:

$$\frac{\Delta\alpha}{\Delta\beta} = \frac{\cos\beta}{\sqrt{n^2-\sin^2\beta}}.$$

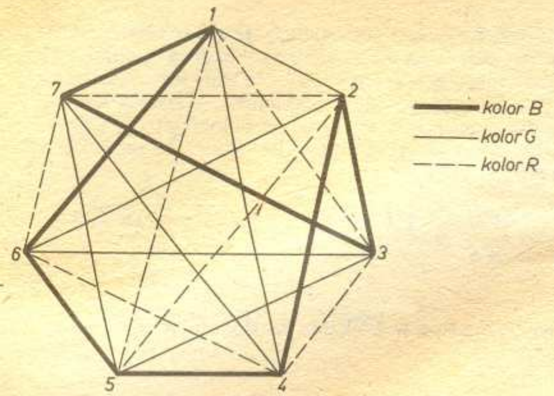

Rys. 1

	1	2	3	4	5	6
7	B	R	B	G	G	R
6	B	G	G	R	B	
5	R	R	G	B		
4	G	B	R			
3	R	B				
2	G					

Rys. 2

Zadania z matematyki nr 145, 146

Redaguje dr Marcin E. KUCZMA

145. Rysunek 1 przedstawia siedmiokąt, którego wszystkie boki i przekątne pokolorowano trzema kolorami tak, że żadne trzy odcinki (boki lub przekątne) tego samego koloru nie tworzą trójkąta. Dać przykład wielokąta o większej liczbie wierzchołków (im więcej, tym wyższa ocena) z bokami i przekątnymi pomalowanymi trzema kolorami, z zachowaniem powyższego warunku. Rozwiązania należy pisać w formie tabelki, jak na rysunku 2. Kolory kodujemy symbolami B, G, R; wierzchołki wielokąta — cyframi. W okienku na przecięciu wiersza x i kolumny y umieszczamy symbol koloru odcinka łączącego wierzchołki x i y. (Tabelka z rysunku 2 opisuje siedmiokąt z rysunku 1.)

146. Rozwiązać (w liczbach rzeczywistych x, y) równanie

$$\frac{(x+y-1)^2+x+y}{(x-y-3)^2+1}+\frac{(x-y-3)^2-1}{(x+y-1)^2-x-y+2}=0.$$

Zadanie **146** przysłał pan Piotr Jurczyszyn z Opola

Rozwiązania zadań z matematyki z numeru 10/1986

Przypominamy treść zadań:

137. Na sferze rozmieszczono 10^6 punktów. Dowieść, że są wśród nich takie trzy, że jeśli x, y, z oznaczają odległości kątowe między tymi punktami, to liczby $\cos(10^6x)$, $\cos(10^6y)$, $\cos(10^6z)$ są jednakowego znaku ($+, -, 0$) i liczby $\sin(10^6x)$, $\sin(10^6y)$, $\sin(10^6z)$ są jednakowego znaku.

138. Dowieść, że $\sum_{k=1}^{n} [k^2/4] = [n(n+2)(2n-1)/24]$ dla $n = 1, 2, 3, \ldots$

137. Oznaczmy krótko: $f(x) = \cos(10^6x)$, $g(x) = \sin(10^6x)$. Jest dziewięć (a właściwie osiem) możliwych układów znaków pary liczb $(f(x), g(x))$: $++$, $+-$, $+0$, $-+$, $--$, -0, $0+$, $0-$, 00 (ostatni należy wykluczyć, bo sinus i cosinus nie mogą być jednocześnie zerami). Ponumerujmy dopuszczalne układy cyframi od 1 do 8. Każdej parze punktów sfery przyporządkujmy jedną z tych cyfr, w zależności od tego, który układ znaków przyjmują $f(x)$, $g(x)$, gdzie x jest odległością kątową danych punktów. Należy udowodnić, że istnieją w rozpatrywanym zbiorze trzy punkty a, b, c takie, że parom $\{a, b\}$, $\{b, c\}$, $\{c, a\}$ została przyporządkowana ta sama cyfra.

Lemat. Przyjmijmy $n_1 = 2$, $n_k = kn_{k-1}+1$ dla $k = 2, 3, \ldots$. Ustalmy k; niech J będzie zbiorem k-elementowym i niech M będzie dowolnym zbiorem mającym więcej niż n_k elementów. Oznaczmy przez X zbiór wszystkich (nieuporządkowanych) par różnych elementów zbioru M. Przypuśćmy, że dana jest funkcja $\varphi: X \to J$. Wówczas istnieją elementy $a, b, c \in M$ takie, że parom $\{a, b\}$, $\{b, c\}$, $\{c, a\}$ funkcja φ przyporządkowuje ten sam element zbioru J.

Z lematu natychmiast wynika teza zadania, wystarczy przyjąć $k = 8$, $J = \{1, \ldots, 8\}$. M = dany zbiór punktów sfery; założenia lematu są spełnione, bo $n_8 = 109601 < 10^6$. Pozostaje udowodnić lemat.

Dowód lematu. Dla $k = 1$ teza jest oczywista. Ustalmy $k > 1$ i załóżmy prawdziwość tezy lematu dla $k-1$. Niech J, M, φ spełniają założenia lematu. Wybierzmy dowolny element $m_0 \in M$ i weźmy pod uwagę wszystkie pary $\{m, m_0\}$, $m \in M$, $m \neq m_0$. Par tych jest tyle, ile elementów w zbiorze $M \setminus \{m_0\}$, czyli co najmniej n_k. Funkcja φ przyjmuje na tych parach k wartości, a ponieważ $n_k > kn_{k-1}$, więc co najmniej jedna z tych wartości, powiedzmy j_0, jest przyjmowana więcej, niż n_{k-1} razy. Niech $M' = \{m \in M: \varphi(\{m, m_0\}) = j_0\}$. Jeśli są w zbiorze M' dwa elementy m_1 i m_2 takie, że $\varphi(\{m_1, m_2\}) = j_0$, to trójka m_0, m_1, m_2 spełnia warunek z tezy lematu. Jeśli w zbiorze M' nie ma takich dwóch elementów, znaczy to, że funkcja φ przyjmuje na parach elementów zbioru M' wartości ze zbioru $J' = J - \{j_0\}$. Zbiór J' ma $k-1$ elementów, a zbiór M' ma więcej, niż n_{k-1} elementów. W myśl założenia indukcyjnego jest w zbiorze M' trójka elementów spełniająca żądany warunek. Stąd prawdziwość tezy lematu dla danego k i — przez indukcję — dla wszystkich $k \geqslant 2$.

Uwaga. Zadanie ma charakter czysto kombinatoryczny, cała treść geometryczna jest nieistotna. Dane funkcje f i g można zastąpić dowolnymi innymi funkcjami. Jeśli nawet nie da się wykluczyć możliwości $f(x) = 0 = g(x)$ (a więc będzie dziewięć układów par znaków), to i tak rozumowanie pozostanie w mocy, bo $n_9 = 986410$.

138. Oznaczmy lewą i prawą stronę dowodzonej równości przez L_n i P_n, a wyrażenie w nawiasach kwadratowych po prawej stronie — przez R_n. Zatem $P_n = [R_n]$. Przyjmijmy dodatkowo $L_0 = 0$. Dla $n = 2m$ mamy

$$R_{2m} = \frac{1}{24}(2m)(2m+2)(4m-1) = \frac{1}{2}m^2(m+1)+\frac{1}{6}m(m+1)(m-1).$$

Jest to liczba całkowita, a więc $P_{2m} = R_{2m}$. Łatwo sprawdzamy, że

$$P_{2m+2}-P_{2m} = R_{2m+2}-R_{2m} = 2m^2+3m+1 = L_{2m+2}-L_{2m},$$

a ponieważ $L_0 = P_0 = 0$, zatem przez indukcję $L_{2m} = P_{2m}$ dla wszystkich m. Mamy ponadto

$$P_{2m+1}-P_{2m} = [R_{2m+1}]-R_{2m} = [R_{2m+1}-R_{2m}] = m^2+m = L_{2m+1}-L_{2m}.$$

Stąd $L_n = P_n$ dla wszystkich n.

Czołówka ligi zadaniowej "Klub 44 M" po uwzględnieniu ocen rozwiązań zadań 133 /WT=3,23/ i 134 /WT=2,28/ z numeru 8/1986

Zbigniew Koza	- Jelenia G.	45,08pkt
Tomasz Rawlik	- Gliwice	44,06pkt
Marek Prauza	- Poraj	43,58pkt
Jerzy Mikuta	- Zielona G.	42,78pkt
Henryk Mikołajczak	- Wałbrzych	40,63pkt
Zbigniew Zaus	- Kraków	36,93pkt

Pan Koza kończy drugie, a pan Rawlik - trzecie okrążenie.